

Material za obogatitev okolja

UVOD

Pri sodobnih uhlevitvah smo zaradi želje po večji produktivnosti človeka iz življenjskega okolja odstranili praktično vse, kar zaposluje prašiče v času, ko ne počivajo, žro, pijejo, blatijo ali urinirajo. Ker približno 80 % dneva počivajo in so 20 % aktivni, potrebujejo površine in material za zaposlitev. V revnem, osiromašenem okolju ne najdejo primerne materiala, kjer bi lahko rili, ga žvečili, preoblikovali in morda celo pojedli, zato se dolgočasijo. Dolgočasje pa povzroča stres in prašiči iščejo možnost za stresanje nezadovoljstva. V osiromašenem okolju ni veliko možnosti: lahko se znesejo nad opremo, rijejo po lastnem blatu ali pa napadajo sovrstnike.

Z nekaj iznajdljivosti lahko ponovno izboljšamo bivalne pogoje prašičev s povečanjem razpoložljivih površin, z manjšo gostoto naselitve, dobro oskrbo in izboljšanjem kakovosti zraka. Prav posebno vlogo pa ima material za obogatitev okolja, ki prašiče zaposli, kadar ga primerno ponudimo in obnavljamo. Zaposleni prašiči, ki imajo možnost potešiti potrebe po raziskovalnem obnašanju, bodo manj agresivni do sovrstnikov, manj stresa pa se praviloma pokaže tudi v manjših izgubah in večji prireji. Tako je z materialom za obogatitev res več dela in stroškov s pridelavo ali nakupom, vendar pa z materialom za obogatitev okolja izboljšamo počutje prašičev in hkrati rejca. Če je v hlevu manj težav zaradi zmanjšane agresije, če prašiči več počivajo in je prireja ugodnejša, ima rejec boljše delovno mesto in tudi boljši izplen.

V tem poglavju omenjamo vrste materiala za obogatitev okolja in načine pokladanja. Vrsta materiala in način ponudbe precej vplivata na atraktivnost, zato izpostavljam prednosti in slabosti posameznih možnosti. Prikazujemo tudi sistem objektivnega ovrednotenja posameznih materialov za zaposlitev. Pri predstavitvi posameznih materialov za zaposlitev poudarjamo njihovo vlogo pri zmanjševanju tveganja za pojav agresije in grizenja repov, v zadnjem delu pa smo želeli prikazati tudi vlogo materiala za zaposlitev pri ureditvi razmer ob izbruhu grizenja repov.

VRSTA MATERIALA ZA ZAPOSILITEV

Izbira materiala in način zagotavljanja materiala za obogatitev okolja mora izpolnjevati naslednje zahteve:

- Prašičem mora biti **dolgoročno zanimiv**, da v njih spodbuja raziskovalno obnašanje. To pomeni, da je potrebno material pogosto menjati ali dodajati. Prašičem je material zanimiv, če se z njim znova in znova ukvarjajo in se ne preusmerijo na druge elemente, kot npr. opremo ali lastno blato. Material, katerega se prašiči hitro naveličajo (plastični ali kovinski elementi), velja za manj primerne. Bolje je oskrbovati prašiče z novim materialom pogosteje v manjših količinah, kot obilno v večjih količinah in poredko.
- Material mora biti dosegljiv za **manipulacijo** vsem prašičem hkrati ob vsakem času. Nižje je nameščeno igralo, bolj je primerno za prašiče. Preprečiti želimo samo, da se prehitro zamaže.
- Material moramo pokladati v **zadostnih količinah**, da je razpoložljiv vsem prašičem, ko se želijo z njim ukvarjati. Premajhne količine vzpodbujajo tekmovalnost, ki lahko vodi tudi do agresije.

- Material mora biti **čist** in svež, saj prašiči hitro izgubijo zanimanje za onesnažen material. Material za zaposlitev je lahko hitro umazan, če ga pokladamo na tla.

Na voljo imamo številne materiale in oblike za obogatitev okolja, ki pa jih lahko razdelimo v izvrstne, sprejemljive in manj zanimive glede na vrsto in način zagotavljanja materiala za obogatitev.

a) Izvrstni materiali za obogatitev okolja Med izvrstne materiale za zaposlitev uvrščamo tiste, ki imajo vse potrebne lastnosti, da sami pokrijejo potrebe prašičev. V tabeli 1 smo ga označili z znakom "✓✓". Mednje sodijo slama žit in stročnic, seno, silaža, zelena krma (trava, lucerna itd.), ki je lahko balirana, rezana, peletirana ali uporabljena kot nastil. Izvrstni material so tudi korenovke (repa, krmna pesa).

Za prašiče imajo prednost materiali, ki jih imajo na tleh. Večina teh substratov in igral poteši potrebo po ritju in raziskovanju. Še tako zanimivemu substratu pa je zmanjšana privlačnost, če se zamaže s fekalijami. Pomembno je, da so kotci grajeni tako, da prašiči sami vzdržujejo čistočo, vendar tudi ob skrbnem vzdrževanju vsakodnevne higijene ni mogoče tega pojava povsem preprečiti. Tudi zato je pomembno vsakodnevno pokladanje. Tudi obešanje igral ali košar, pritrditev jasli na ograjo preprečuje kontaminacijo s fekalijami, viseči materiali za zaposlitev so prašičem atraktivni, a ne omogočajo ritja.

Prašiči tudi med visečimi predmeti raje izbirajo materiale, katerim je lahko spreminjati obliko, jih žvečiti in celo pojesti, ne dajejo pa možnosti ritja. Radi imajo viseče vrvi ali druge uničljive in užitne materiale. Obešanje pa ne preprečuje, da se naravni substrati navlečejo neprijetnih vonjav pri slabem zračenju hlevov.

b) Sprejemljivi materiali za obogatitev okolja Sprejemljivi materiali za obogatitev okolja so tisti materiali, ki so lahko pomembna komponenta okolja, vendar pa v celoti ne pokrijejo potreb in jih uporabljamo v kombinaciji z drugimi. V tabeli 1 smo jih označili z znakom "✓". Sem sodijo lesni oblanci ali rezanci, mleti koruzni storži, vrvi iz naravnih materialov, peletirana slama, peleti, krpe iz naravnih materialov, rezan papir, mehka naravna guma, lupine arašidov. Uporaba tega materiala kot nastila omogoča raziskovalno obnašanje in manipulacijo, nekatere komponente niso nujno primerne za žvečenje in uživanje. Kombinacija materiala naj bi bila na voljo v sistemih, ki ne omogočajo nastiljanja. To naj bi pomenilo, da prašičem ponudimo alternativne materiale za zaposlitev, ki jih izberemo tako, da pokrijejo različne potrebe prašičev. Če jim ponudimo obešen mehek les, ga dopolnimo npr. s korenovkami ali voluminozno krmo v jaslih. Na rešetkastih ali delno rešetkastih tleh pokladamo material za zaposlitev na načine, da zmanjšamo raztros in mašenje rež. Tako pokladamo material za zaposlitev v korita, jasli nad korita ali vedra z manjšimi odprtinami, voluminozne komponente pa režemo, čeprav je prašičem kratka slama manj privlačna kot dolga. Peletirana slamo je mogoče prašičem ponuditi tudi preko krmilnih sistemov.

Iščejo se tudi druge načine dodeljevanja substratov za zaposlitev, kot npr. jasli ali vedra, na katerem lahko prašiči dosežejo ponujeni substrat. Odprtine naj bi bile manjše, da zmanjšujejo raztros. Tak način omogoča dvakratno zaposlitev, ko prašič posega po materialu v jaslih in kasneje z manipulacijo materiala na tleh ali v koritu. Pokladanje v jasli lahko zmanjša potrebo po materialu. Podoben učinek imajo tudi posebno urejene kotanje v kotcih s substratom za ritje. Nekateri rejci so bili uspešni pri pokladanju slame tudi na delno rešetkastih tleh. V večini rej ni potrebno čiščenje polnih tal, kamor se namesti vedra ali jasli s slamo. Večina

slame prašiči prežvečijo in zaužijejo, prašiči večinoma blatijo in urinirajo na rešetkastih tleh, tako da kotci niso zamazani. Seveda morajo biti izpolnjeni pogoji, da prašiči prepoznajo in pravilno uporabljajo funkcionalna območja v kotcu. Prav tako je potrebno prisotnosti slame prilagoditi sistem za ravnanje z gnojevko.

c) Manj primerni materiali za obogatitev okolja Manj primerni material za zaposlitev je tisti material, ki se ga prašiči hitro naveličajo, ker ne zadovoljuje njihovih potreb. V tabeli 1 smo ga označili z znakom "X". Tak material ne uporabljamo kot edini material za zaposlitev, čeprav tudi preusmerja pozornost od sovrstnikov. Zagotoviti moramo še dodatni material iz prvih dveh skupin. V to skupino uvrščamo predmete iz tršega materiala, trdega, suhega lesa, kovine ali plastike, ki so lahko tudi nevarni po določenem času uporabe. Tudi žoge sodijo v to skupino. Tako so v avtomobilskih gumah žice, ki so lahko nevarne, ko prašiči uničijo mehkejši gumijasti del. Ponujajo se nekatere rešitve, s katerimi odpravimo pomanjkljivosti. Na verige lahko pritrdimo vrvi, vrečevino ali krpe iz naravnih materialov, trd les zamenjamo s svežim, mehkim lesom in ga obesimo.

OPIS ZNAČILNOSTI POSAMEZNIH SKUPIN MATERIALA ZA OBOGATITEV OKOLJA

Pri opisu karakteristik materiala za obogatitev okolja smo izbrali komponente, ki izhajajo iz našega okolja ali pa jih srečujemo v naših rejah. Čeprav imamo sistem za ocenjevanje kakovosti in primernosti materiala za zaposlitev, pa se lahko zanesemo na tri hitre pomisleke, čeprav se slišijo malo drzno.

1. Bi ta material zaposlil tudi nas? Žvečimo slamo, travne bilke, mehkejši les, kot otroci smo delali potičke in gradove iz peska in blata, verige in platenke pa ljudje uporabljamo v druge namene. Čeprav so oblike nekoliko drugačne, pa bi bila razvrstitev materiala za žvečenje in zauživanje precej podobna.
2. Kako bi potrošnik reagiral, če bi vedel, da je prašič "napolnjen" s koščki plastike?
3. Z opazovanjem prašičev preverimo, koliko zanimanja pokažejo prašiči za posamezne substrate in material za zaposlitev. Če se kmalu odvrnejo, je to znak, da ponujeni material ni najbolj primeren in bi ga morali zamenjati ali dopolniti še z drugo vrsto zaposlitve.

Material za ritje Najbolj hvaležni bodo prašiči za material, ki omogoča ritje (tabeli 1). Ritje omogočajo sistemi nastanitve prašičev z dostopom na prosto, kar je precej pogosta praksa pri reji lokalnih pasem in oblike ekološke reje prašičev. Že po treh dneh je površina tal dobro prerita. Pri sodobnih genotipih takšna oblika reje ni pogosta, saj vzreja tekačev in pitanje prašičev sodobnih pasem zahteva kakovostno krmo. Ker pa je znano, da je na prostem večji raztros in slabše izkoriščanje krme, tudi več zdravstvenih pasti za občutljive mlajše kategorije, je večina prašičev spitanih v zaprtih hlevih s kontroliranimi pogoji, kjer so možnosti ritja precej omejene. Ritje je omogočeno v sistemih rej z nastilom ali globokim nastilom. Pri nastiljanju s slamo je prašičem v posebno veselje, če balo slame kar sami razvlečejo. Material primeren za ritje zadovoljuje potrebe prašičev po raziskovanju okolja, nudi udobje na ležalnih površinah in z njim zapolnijo želodec. Več avtorjev zatrjuje, da pomanjkanje materiala za ritje poveča tveganje za grizenje repov. Redno dnevno pokladanje slame lahko prepreči grizenje repov tudi ob manj ustreznem zračenju. Dodajanje slame ali

Tabela 1: Značilnosti različnega materiala za zaposlitev v sodobnih intenzivnih rejah

Vrsta materiala	Stopnja zanimanja	Možnost ritja	Značilnosti materiala			Namestitev	
			Trajnost	Užitnost	Žvečenje		Tekstura
Igrala plastična/gumijasta	✓	da	preoblik.	ne	da	mehko	tla
	✓	ne	preoblik.	ne	da	mehko	viseči
za ritje za žvečenje	✓	da	preoblik.	ne	da	mehko	tla
	✓	ne	preoblik.	ne	da	mehko	viseče
Les na tleh	✓	da	uničenje	delno	omejeno	trdo	tla
	✓	ne	uničenje	delno	omejeno	trdo	viseče
viseč žagovina	✓	da	obnavljanje	da	da	mehko	tla
	✓	da	obnavljanje	da	omejeno	mehko	tla
Slama, v jasli,	✓	ne	obnavljanje	da	da	rahlo	pritrjeno
	✓	ne	obnavljanje	da	da	rahlo	viseče
Trava, seno, vedra, Silaža ... na tleh	✓✓	da	obnavljanje	da	da	rahlo	tla
	✓✓	da	obnavljanje	da	da	mehko	tla
Korenovke, miskantus	✓	ne	uničenje	delno	da	mehko	viseče
	✓	da	obnavljanje	da	omejeno	mehko	tla
Tkanina, vrvi	✓	da	obnavljanje	da	da	mehko	tla
	✓	delno	uničenje	ne	ne	trdo	tla
Zemlja, komposti, nastil	✓	ne	neuničljivo	delno	da	mehko	viseče
	✓	ne	uničljivo	delno	da	mehko	viseče
Pesek in kamenje	✓	da	obnavljanje	da	da	trdo	tla
	✓	da	obnavljanje	da	da	trdo	tla
Karton, papir	✓	da	obnavljanje	da	da	mehko	viseče
	✓	ne	neuničljivo	ne	ne	trdo	tla
Žoge	✓	ne	uničljivo	delno	ne	trdo	viseče
	✓	ne	neuničljivo	delno	da	trdo	viseče
Lizalni kamni	✓	ne	uničljivo	delno	ne	trdo	viseče
	✓	ne	neuničljivo	delno	omejeno	trdo	viseče
Verige, trd les	✓	ne	uničljivo	delno	ne	trdo	viseče
	✓	ne	neuničljivo	delno	omejeno	trdo	viseče

šote je bolj učinkovito preprečevalo grizenje repov kot povečanje neoviranih površin. V zadnjem času se pojavljajo tudi poskusi z rejo prašičev na različnih kompostih. Raziskovalci so enotni, da z materialom, ki omogoča ritje, lahko zmanjšamo tveganje pojava grizenja repov, ne moremo pa ga povsem izkoreniniti.

Slama, seno, silaža, sveži odkos, korenovke ... Slamo pogosto navajamo kot odličen material za zaposlitev že v majhnih količinah (tabela 1). V nadaljevanju bomo govorili samo o slami, čeprav so seno, silaža, sveži odkos ali korenovke lahko odlična nadomestila za slamo. Uporabne so tudi rastline z bujnim rastjem, kot npr. miskantus. Slamo lahko ponudimo v viseče košare, jasli ali kar na tla. Pokladanje na tla omogoča celo potešitev želje po ritju, v vseh oblikah pa lahko prašiči slamo žvečijo, zaužijejo in preoblikujejo. Na rešetkastih tleh je pomembno, da so količine majhne in je dostopnost nekoliko otežena tako, da preprečimo velik raztros. Pri uporabi slame in na rešetkastih tleh lahko prihaja do mašenja rešetk ali težav pri neprilagojeni tehnologiji ravnanja z gnojevko. Problem je tudi uporaba slame slabe kakovosti, še posebej plesnive slame in prisotnosti toksinov. V večjih rejah je težava tudi v vsakodnevem pokladanju slame. V ta namen ponujajo rešitve, ki pa še niso zaživele v večji meri. Na sliki 1 so prikazani trije načini pokladanja slame: (1) uporaba slame kot nastila, (2) jasli v ozadju in (3) viseče vedro. Vse živali se ukvarjajo z nastilom. Repi niso prikrajšani.

Slika 1: Reja skupine mladice na slami

Pri sesnih pujskih je pomembna prisotnost materiala za zaposlitev. V prasilišču naletimo na nekaj omejitev pri bogatenju okolja. Odlične učinke v kasnejših fazah priraje so zaznali pri uporabi slame, lahko pa jo zamenjajo tudi z obdelano šoto in drugimi mehкими materiali, vrvmi iz naravnih materialov, vrečevino ipd. Isti materiali so primerni tudi za starejše kategorije prašičev. Pri tem je potrebno paziti, da jih namestimo tako, da preprečimo trganje večjih kosov, ki bi lahko padle v kanale za gnojevko in mašili sistem za odstranjevanje gnojevke.

Tveganje za grizenje repov je povezano tudi z okoljem v pravitvenem kotcu, zlasti s pogostnostjo uporabe in osveževanjem slame v območju gnezda. Vsakodnevna menjava slame v gnezdu je prepoznana kot prednost v primerjavi z gnezdom brez slame ali brez obnavljanja

nastila. Predhodna izkušnja prašičev s slamo v prasilišču lahko zmanjša grizenje repov v kasnejših fazah priraje. Okolje in izkušnje v rani mladosti lahko zapusti dolgotrajne posledice na kasnejše socialno obnašanje prašičev, občutljivost na stres in kognitivno delovanje. Tako bodo prašiči, ki so imeli dostop do slame že v prasilišču, manj napadalni, z manj pogostimi anomalijami v obnašanju, manjšo stopnjo agresivnosti in grizenja repov sovrstnikov. V prasilišču nobena od opazovanih 92 rej ni imela problemov z grizenjem repov, ampak reja sesnih pujskov na neoporečni in kakovostni slami ima dolgoročne učinke na obnašanje prašičev. Mogoče je to povezano z dejstvom, da rejci, ki uporabljajo slamo v prasilišču, precej verjetno uporabljajo slamo tudi v drugih oddelkih, kar se je pokazalo že v teh rejah.

Prisotnost slame v vzrejališčih pri odstavljenih pujskih zmanjša tveganje za grizenje repov, dodajanje slame v majhnih količinah dnevno še dodatno zmanjša tveganje, saj naj bi sveža slama za skupino prašičev pomenila novost, ki jih vedno znova privlači. Manj učinkovit je globoki nastil, kjer obnavljanje slame ni tako pogosto.

Slama učinkuje ugodno na prašiče v hlevu na tri načine:

- z izboljšanjem toplotnega in fizičnega udobja na tleh,
- s polnjenjem prebavil z voluminozno komponento in
- s potešitvijo potreb po ritju in žvečenju.

Količina slame je bila v poskusu prilagojena rekreacijskim potrebam in ni bila uporabljena v količinah za nastil pri odstavljenih pujskih, a se je dostopnost do sveže slame kljub temu izkazala kot ukrep za zmanjšanje grizenja repov v kasnejših fazah rasti prašičev. Pri odstavljenih pujskih z dostopom do majhnih količin slame je bilo grizenje repov, uhljev in nog sovrstnikov redkejše kot pri prašičih na povsem rešetkastih tleh. Prašiči iz revnega okolja od rojstva do zakola so bolj agresivni in napadalni kot prašiči z dostopom do slame. Razpoložljivost slame na omejenih površinah je zmanjšala nivo kortizola v krvi, kar bi lahko pomenilo, da je ob pomanjkanju slame zmanjšana motivacija za ritje in manipulacijo substrata, kar privede do fiziološkega stresa.

Neuničljivi materiali Zaradi težav s slamo so intenzivno iskali materiale in oblike, ki bi bili primerni tudi v intenzivnih rejah. Manipulativne naravne materiale za zaposlitev so poskušali nadomestiti z materialom, ki traja in ne razpada. Tako so preverjali **kovinske verige, gumo in predmeti iz trde plastike**. Sprva taki predmeti zamotijo prašiče, vse dokler veljajo za novosti, zanimanje za te predmete pa hitro upade že po nekaj dneh. Tudi ciklična zamenjava predmetov ni tako učinkovita kot vedno znova obnovljen material. Lahko razberemo, da so verige in plastična igrala manj privlačna za prašiče, potrebe prašičev po ritju, žvečenju in preoblikovanju potešijo le delno. Komisija EU je jasno pokazala, da so takšni nadomestni materiali manj primerni in niso zadostni. Rejci jih morajo v skladu z direktivo dopolniti z materiali iz prvih dveh skupin.

Les Postopno uničljivi materiali za zaposlitev, med katerimi so pogosto **viseča lesena polena**, so med kmeti v nekaterih državah priljubljeni, ker se kasneje obrabijo in jih je potrebno redkeje zamenjati kot druge materiale kratkega roka. Bolj kot viseči kosi lesa so primerni kosi obešeni v vodoravni legi, obešeni v višini rilca. Tudi komisija omenja les kot primeren material. Za lesena polena iz svežega lesa, posekanega v manj kot mesecu pred uporabo in

ne sušena, v premeru med 5 in 10 cm, obešene na verigi v višini rilca, so na Finskem potrdili, da je učinkovit material za zmanjšanje tveganja za grizenje repov. Vendar pa moramo opozoriti, da ima les kar nekaj slabosti, da je prašičem manj privlačen. Les je manj primeren material za zauživanje in nima privlačnega vonja. Izbiramo med mehkejšimi vrstami lesa, ki so bolj primerne za žvečenje, se lažje preoblikujejo in se hitreje obrabijo kot trde vrste lesa. Za les na tleh moramo izpostaviti še problem, da se sorazmeroma hitro umaže in kot tak ne igra vloge materiala za zaposlitev. Les je primeren za vse kategorije, pujskom pa ponudimo najmehkejše vrste lesa. Les zdrži v hlevu dalj časa, tudi mesec dni. Če pa zanimanje zanj upade, je to znak, da ga je treba obnoviti.

Druga igrala Tudi druga igrala, ki jih prašičem namestimo na tla, se zamažejo in postanejo po nekem času nezanimiva. Čiščenje ali dovolj pogosta zamenjava je povezana tudi s stroški, ki niso zanemarljivi. Zato iščemo tiste za prašiče atraktivne materiale, ki so nam dostopni po čim nižji ceni. Priporočajo, da prašičem ponudimo več različnih oblik materiala za zaposlitev in ga tudi menjamo. Pri materialih, ki zahtevajo redno obnavljanje ali se izmenjujejo, so ugotovili manjšo pojavnost grizenja repov.

Dokaj spodbudne rezultate so dobili pri uporabi tkanin ali vrvi. Ker prašiči lahko kose tkanine tudi zaužijejo, je pomembno, da so iz naravnih materialov in brez toksične obdelave. Primerne so vse vrste vrvi iz naravnih materialov. Tkanine in vrvi so ugoden material za zaposlitev, ki pa ga je potrebno pogosto nameščati, saj ga prašiči hitro uničijo.

Rejci kot material za zaposlitev uporabljajo tudi papir oz. karton (tabela 1). Papir ima sorazmeroma dobre lastnosti kot material za zaposlitev, pred uporabo pa se moramo prepričati, da v izdelavi papirja ali pri tisku niso uporabljene toksične kemikalije, lepila ipd. Recikliran papir ni primeren.

Žoge (slika 2) niso dober material za zaposlitev, čeprav je prašiče zabavno gledati v prvih urah potem, ko dobijo novo igračo. Žoge na sliki že samevajo, čeprav so bile v kotec nameščene pred kratkim. Za te odstavljene pujske so prevelike, hitro se umažejo. Niso primerne za žvečenje, se ne preoblikujejo, prašiči jih lahko samo prerivajo, zato so se jih kmalu naveličajo.

Tako se na trgu dobi primeren material za zaposlitev tudi v obstoječih intenzivnih rejah, ki pripomorejo k preusmerjanju prašičev od agresivnosti do sovrstnikov in od grizenja repov do sprejemljivega nivoja iz vidika uravnavanja reje, prireje in dobrobiti brez potrebe po krašanju repov. Morda pa raje namesto nakupa igral uporabimo material, ki ga imamo doma v zadostnih količinah in sami izdelamo igrala ali namestimo jasli ali obesimo vedra s slamo, senom, sveži odkos pa lahko pokladamo tudi v korita.

Pomanjkanje materiala za obogatitev okolja, slaba kakovost ali neprimerna namestitev prav tako poveča tveganje za grizenje repov. Pomembno je zagotoviti zadostne količine materiala za zaposlitev, ki ga namestimo na primerna mesta in enostavno osvežujemo. Material ali predmeti naj bi bili privlačni in žvečljivi, naj bi spreminjali obliko in bili užitni. Vedno naj bi imel rejec pri roki sveže, privlačne predmete ali material, da bi ga lahko uporabil takoj za preprečitev izbruha grizenja repov. Pomembno je presoditi, koliko materiala potrebujemo, da je vedno dostopen, po drugi strani pa pretirana uporaba povečuje stroške.

OCENJEVANJE USTREZNOSTI MATERIALA ZA OBOGATITEV OKOLJA

Priporočila za presojo ustreznosti materiala za obogatitev okolja in zaposlitev prašičev je izdelala komisija. Predlaga naslednji postopek v petih korakih.

Slika 2: Nesorazmerno velike žoge za odstavljenе pujske

1. Dve minuti opazujemo aktivnosti prašičev, ko stojimo pred kotcem prašičev. Ta čas lahko razumemo kot čas prilagajanja.
2. Preštejemo število prašičev, ki se ukvarjajo z materialom za zaposlitev (vrednost A). Pri tem štejemo kontakte z rilcem ali usti z izvrstnim ali sprejemljivim substratom ali igrali, kakor tudi z manj primernim materialom za zaposlitev, ne glede na namestitvev. Upoštevamo vse oblike zaposlitve: manipulacijo, raziskovanje, žvečenje.
3. Preštejemo prašiče, ki imajo kontakte (interakcije) z drugimi prašiči in opremo v v kotcu (vrednost B). V to vključujemo vse kontakte z rilcem ali usti s katerikoli telesnim delom drugega prašiča, gnojem, tlemi, opremo ali pregradami v kotcu. Vključimo vsako obliko abnormalnega obnašanja, kot npr. prazno žvečenje, sesanje jezika itd. Še posebej smo pozorni, da ločimo med žretjem ali pitjem in manipulacijo opreme.
4. Izračunajmo delež aktivnosti prašičev (X), usmerjenih na material za obogatitev okolja:

$$X = \frac{A}{A+B} \times 100\%$$
5. Kakovost materiala za zaposlitev določimo po ključu v tabeli 2.

Tabela 2: Ključ za določanje kakovosti materiala za obogatitev okolja

Zgornja	in	spodnja meja	Stopnja
100,0	-	86,4	Maksimalno raziskovalno obnašanje
86,3	-	68,9	Vmesna stopnja raziskovalnega obnašanja
68,8	-	44,5	
44,4	-	18,1	
18,0	-	0,0	Minimalno raziskovalno obnašanje

Če so bili prašiči ocenjeni, da izkazujejo minimalno raziskovalno obnašanje, je potrebno v reji iskati možnosti pokladanje materiala za zaposlitev, ki ga uvrščamo med izvrstne in sprejemljive popestritve okolja za prašiče.

UPORABA MATERIALA ZA ZAPOSILITEV OB IZBRUHU GRIZENJA REPOV

Ob izbruhu grizenja repov se agresija hitro razširi v skupini. V raziskavi so tekačem ob pojavu grizenja repov ponudili slamo (7 g/dan/praišiča), vrvi in viseče plastična igrala, ki omogočajo žvečenje. Najbolje se je obnesla slama, ki je umirila grizenje repov v 75 % primerov, sledila je uporaba vrvi, ki je bila učinkovita v 65 % primerih, kot najslabša možnost pa so se izkazala plastična igrala (učinkovita v 35 % primerov). Kot uspeh so določili umiritev grizenja repov, če ni bilo potrebno odstraniti napadalca in se je v skupini 30 tekačev ob pregledu našlo manj kot 4 sveže rane na repih. Že na prvi dan, ko jim je bil ponujen material za zaposlitev so se preusmerili na ponujen material in se manj ukvarjali z repi sovrstnikov. Največ so se pravzaprav igrali s plastičnimi igračkami, a se je v teh skupinah do 7. dne ponovno povečala pojavnost ran na repih. Več raziskovalcev je tudi mnenja, da je potrebnih več raziskav in iskanja novih rešitev za umiritev grizenja repov ob izbruhih zlasti na talnih površinah brez polnih tal.

Pri pitancih so uspešno zmanjšali pojavnost grizenja repov s 150 g/dan slame na prašiča v skupini. V skupinah brez slame se je grizenje repov pojavljalo več kot 2-krat pogosteje. V skupinah, ki so bile oskrbljene s slamo so opazili manjšo pogostnost grizenja repov in kasnejši pojav prvega pojava poškodovanega repa. Z uporabo slame so tudi drugi avtorji dosegli dobre rezultate v rejah ali preizkusih.

Pomembno pri učinkovitem preprečevanju grizenja repov je zgodnje prepoznavanje znakov, da se prepreči pojav poškodovanih repov. Ko prašiči okusijo kri, se grizenje repov širi kot požar. Evropska komisija priporoča vodenje evidenc v hlevu, kjer so vpisujejo pogoji in opaženi problemi. Zaradi kompleksnosti je težko ugotoviti prave vzroke za povečano vznemirjenost in agresivnost do sovrstnikov. Občutki so lahko tudi zavajajoči, saj imajo lahko rejci prepričanje, ki izhaja iz tradicije, ki ni povsem skladno s potrebami sodobnih prašičev. Odstavljeni pujski so mlajši, bolj občutljivi in zahtevnejši za rejo, kot so bili prašiči pred 40-timi leti. Privajanje na nove standarde pa zahteva, da izmerimo pogoje v hlevu in posežemo po sodobnih priporočilih. Ker svoje napake ljudje težko opazimo, je dobro, da nas občasno opazujejo in opozarjajo na napake strokovnjaki. Čeprav pogosto opombe občutimo kot kritiko in nam spodbuja slabo vest, je to pravzaprav učinkoviti način uvajanja uporabnih novosti.

Čeprav vsi raziskovalci zagovarjajo slamo kot naj učinkovitejši material za zaposlitev, ki zmanjšuje tveganje tudi v manj ugodnih razmerah, pa uporaba slame ne prepreči vseh problemov z grizenjem repov in agresivnostjo.

Pripravili:
prof. dr. Milena Kovač
Janja Urankar, univ. dipl. inž. zoot.
doc. dr. Špela Malovrh